

Alternativne sankcije

Alternativne sankcije

Porast kriminaliteta, i kod nas kao i u čitavom svetu, dovodi do još većeg opterećenja zatvorskih ustanova, i istovremeno pokazuje da kazna zatvorom, sankcija koja je skupa po društvo, ne ostvaruje očekivane efekte.

S druge strane, široka primena uslovne osude pre svega prema prestupnicima „niskog rizika“ često je kritikovana zbog svoje relativne blagosti, nedovoljnog stepena nadzora i nemoći da premosti širok jaz koji je deli od kazne zatvora.

Između dve suprotstavljene opcije – kazne zatvora i uslovnog kažnjavanja – danas postoji čitava lepeza sankcija i mera koje se maksimalno mogu prilagoditi svakom pojedincu.

Ove mere objedinjene su pod nazivom **alternativne sankcije** i predstavljaju koncept sankcija i mera pod okriljem društvene zajednice, zasnovan na pretpostavci da se ciljevi kažnjavanja u velikoj meri mogu postići i u uslovima koji su manje restriktivni od kazne zatvora.

Razlozi težnje ka preventivnoj, a ne retributivnoj komponenti kazne, između ostalog, leže i u negativnim efektima zatvorske kazne po osuđenog, njegovu porodicu i društvenu zajednicu.

Negativni efekti kazne zatvora po osuđenog:

- trajno obeležen kao kriminalac
- odvojen od porodice
- prekida školovanje, gubi radno mesto i teško pronalazi novo zaposlenje
- može pasti pod veoma loš uticaj problematičnih zatvorenika
- sve navedeno povećava šanse da ponovo učini krivično delo

Uvođenje alternativnih sankcija u naš krivični sistem, zato je u potpunosti u skladu sa savremenim evropskim trendovima u oblasti kaznene politike i potrebom uspostavljanja zajedničkih principa o kaznenoj politici među državama članicama Saveta Evrope.

Preduslov za praktičnu primenu alternativnih sankcija bilo je donošenje adekvatne pravne regulative što je u Srbiji učinjeno 2006. godine usvajanjem Krivičnog zakonika i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.

Da bi alternativne sankcije mogle da budu na adekvatan način primenjene u sudskoj praksi, neophodni su i odgovarajući organizacioni preduslovi. Zato je Ministarstvo pravde u saradnji sa Misijom OEBS-a u Srbiji i Kancelarijom Saveta Evrope u Beogradu radilo najpre na izradi, a sada i na sprovođenju Strategije za reformu sistema izvršenja zavodskih sankcija i sprovođenje alternativnih sankcija, čije su glavne tačke: osnivanje Povereničke službe, obuka poverenika i stvaranje uslova za njihov rad, stručno usavršavanje sudija i tužilaca, formiranje koordinacionog tela i stvaranje materijalnih uslova za punu primenu alternativnih sankcija i senzibilizacija javnog mnjenja.

Pozitivni efekti efikasnog sprovođenja alternativnih sankcija:

- izbegavaju se negativni efekti zatvaranja (odvajanje od porodice, prekid školovanja, gubitak posla, negativan uticaj zatvorenika i dr.)
- društvenoj zajednici daje se aktivnija uloga u krivično-pravnom sistemu
- društvena zajednica dobija neposrednu korist u vidu besplatnog rada osuđenih
- efikasno i javno se sprovodi reintegracija osuđenih u društvo
- stvaraju se uslovi za otklanjanje ili ublažavanje štete pričinjene žrtvi krivičnog dela ili njeno izmirenje sa osuđenim
- smanjuje se društvena stigmatizacija osuđenika
- smanjuje se zatvorska populacija što za posledicu ima manje troškove i izdvajanja društvene zajednice

Nakon izmene Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, doneti su i ključni akti koji bliže definišu sprovođenje alternativnih sankcija:

- Pravilnik o izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom
- Pravilnik o izvršenju kazne rada u javnom interesu

Načela definisana Pravilnicima radu u javnom interesu i uslovne osude sa zaštitnim nadzorom:

- **garantovanje poštovanja ljudskog dostojanstva, prava, sloboda i privatnosti** osuđenog i njegove porodice
- **zabrana diskriminacije** zbog rase, boje kože, pola, jezika, vere, političkog ili drugog uverenja, nacionalnog i socijalnog porekla, imovnog stanja, rođenja, obrazovanja, društvenog položaja ili drugog ličnog svojstva

Kazna rada u javnom interesu, podrazumeva:

- **besplatan društveno koristan rad**, koji ne služi sticanju dobiti, sa ciljem da suđeni razvije odgovorniji odnos prema društvu i posledicama svojim postupaka

Uslovna osude sa zaštitnim nadzorom, podrazumeva:

- **praćenje ponašanja osuđenog na slobodi** dok traje vreme proveravanja uz pružanje neophodne pomoći i zaštite radi ostvarenja svrhe ove sankcije

Rad u javnom interesu

RAD U JAVNOM INTERESU

Rad u javnom interesu uvršten je u naš Krivični Zakonik zbog brojnih pozitivnih iskustava drugih zemalja, kao i zbog stava naše teorije da je opravdano uvesti ovu sankciju i u naše zakonodavstvo.

Izricanje i primena

Rad u javnom interesu u Srbiji se može izreći samo kao glavna kazna, ali se time ne menja njen osnovni smisao - da bude alternativa kazni lišenja slobode.

Kaznu rada u javnom interesu sud može izreći kada se radi o krivičnom delu za koje je propisan zatvor do 3 godine ili novčana kazna. Neophodno je i da učinilac prihvati ovu sankciju, jer je prema relevantnim međunarodnim aktima kao krivična sankcija zabranjen prinudni rad.

Rad u javnom interesu mora da ispunjava 3 uslova:

- da je koristan za društvo
- da se njime ne vređa ljudsko dostojanstvo
- da se ne vrši u cilju sticanja dobiti

Vrstu i trajanje rada u javnom interesu određuje sud, a konkretnu vrstu posla i način njegovog obavljanja određuje poverenik, vodeći računa o sposobnostima, stručnim znanjima i zdravstvenom stanju osuđenog.

Minimum kazne rada u javnom interesu je 60 časova, a maksimum 360, a vreme za izvršenje utvrđenog broja sati je od jednog do šest meseci, uz najviše 60 časova u toku jednog meseca. Kaznu rada u javnom interesu moguće je primenjivati i prema zaposlenim i prema nezaposlenim licima. Zaposleni obavljaju rad u toku slobodnog vremena, a nezaposleni u bilo koje vreme.

Sud pri izricanju ove kazne uzima u obzir vrstu učinjenog krivičnog dela, ličnost učinioca, kao i njegovu spremnost - pristanak da obavlja rad u javnom interesu.

Rad u javnom interesu može biti zamena i za neplaćenu novčanu kaznu. Smatra se da je u načelu prihvatljivije da osuđeni, koji ne plati novčanu kaznu, umesto toga obavi rad u javnom interesu, nego da mu se neplaćena novčana kazna pretvara u zatvor.

Ukoliko osuđeni ne ispuni deo ili sve časove rada, kazna mu se preinačuje u zatvorsku, po principu dan zatvora umesto 8 časova rada. Ako, pak, osuđeni savesno ispunjava sve obaveze, sud kaznu može da umanji za jednu četvrtinu.

Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom

USLOVNA OSUDA SA ZAŠTITNIM NADZOROM

Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, je spojelemenata kontinentalnog i anglosaksonskog tipa uslovne osude. U osnovnom obliku uslovne osude odnos prema osuđenom je pasivan i statički. Kroz zaštitni nadzor preduzimaju se aktivne radnje, kojima se osuđenom pruža pomoć i zaštita, a istovremeno se nad njim obavlja nadzor sa ciljem da ne učini novo krivično delo.

Uslovi za određivanje zaštitnog nadzora

Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom se izriče u slučajevima gde postoji određena sumnja u učinioca i njegove sposobnosti da se uzdrži od vršenja krivičnih dela, ako bi bio prepušten sam sebi kao kod obične uslovne osude. Zato je u realizaciji zaštitnog nadzora potrebno i aktivno delovanje poverenika.

Sadržaj zaštitnog nadzora

Krivični Zakonik, predviđa raznovrstan registar obaveza i zato je zaštitni nadzor mera koju istovremeno čine i zaštita osuđenog i nadzor nad njim.

Poslodavac ima pravo da, u skladu sa opštim propisima, ostvari naknadu štete prouzrokovane radom osuđenog.

Ako osuđeni ne ispunjava radne obaveze ili ih grubo zanemaruje (kasni na rad, napušta ga, neopravdano odsustvuje, namerno dovodi sebe u stanje umanjene radne sposobnosti, namerno oštećuje sredstva za rad, ne poštuje organizaciju i način rada, druge zaposlene i korisnika rada), predstavnik poslodavca mora o tome da obavesti poverenika.

Sadržaj zaštitnog nadzora definisan je u 10 tačaka:

- javljanje organu nadležnom za izvršenje nadzora u rokovima koje taj organ odredi;
- osposobljavanje učinioca za određeno zanimanje;
- prihvatanje zaposlenja koje odgovara sposobnostima učinioca;
- ispunjavanje obaveza izdržavanja porodice, čuvanja i vaspitavanja dece i drugih porodičnih obaveza;
- uzdržavanje od posećivanja određenih mesta, lokala ili priredbi, ako to može biti prilika ili podsticaj za ponovo vršenje krivičnih dela;
- blagovremeno obaveštavanje o promeni mesta boravka, adrese ili radnog mesta;
- uzdržavanje od upotrebe droge ili alkoholnih pića;
- lečenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi;
- posećivanje određenih profesionalnih i drugih savetovališta ili ustanova i postupanje po njihovim uputstvima;
- otklanjanje ili ublažavanje štete pričinjene krivičnim delom, a naročito izmirenje sa žrtvom učinjenog krivičnog dela.

Sud može naložiti uslovno osuđenom jednu ili više propisanih obaveza. Po prirodi stvari, uvek bi morala da se odredi obaveza osuđenog da se javlja organu nadležnom za vršenje zaštitnog nadzora u rokovima koje taj organ odredi, jer se bez toga teško može zamisliti zaštitni nadzor. Osim ove, sud će naložiti još neku od preostalih devet propisanih obaveza. Ukoliko je sud u mogućnosti da izvrši konkretizaciju pojedinih obaveza, to treba i da učini, ali u nekim slučajevima to neće moći da uradi u momentu donošenja odluke, pa će to činiti poverenik

Izbor mera zaštitnog nadzora

Sud će pri izboru obaveza koje osuđeni treba da ispunjava u okviru zaštitnog nadzora i određivanja njihovog trajanja, naročito uzeti u obzir okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca (njegove godine, zdravstveno stanje, sklonosti, navike, pobude iz kojih je izvršio krivično delo, držanje posle krivičnog dela, raniji život, lične i porodične prilike, uslove za ispunjenje naloženih obaveza i dr.).

Trajanje

Osim dužine zaštitnog nadzora, sud određuje i vreme proveravanja osuđenog. Zavisno od odluke suda, ove dve odluke mogu da imaju isto trajanje, a moguće je i da nadzor traje kraće od proveravanja. Sud može skratiti ili ukinuti zaštitni nadzor ako utvrdi da je ispunjena njegova svrha, bez obzira što i dalje traje vreme proveravanja. Takođe, sud može da ukine i određene obaveze osuđenog i može pojedine obaveze da zameni nekim drugim.

Posledice neispunjavanja obaveze zaštitnog nadzora

U slučaju da uslovno osuđeni ne ispunjava naložene obaveze, sud ga može opomenuti, naloženu obavezu zameniti drugom, produžiti trajanje obaveze ili opozvati uslovnu osudu

Poverenička služba

POVERENIČKA SLUŽBA

Izvršenje sankcija, izrečenih kao alternativa kazni zatvora, u Srbiji obavlja Poverenička služba. Ona deluje u okviru Odeljenja za tretman i alternativne sankcije pri Upravi za izvršenje zavodskih sankcija Ministarstva pravde. Pravilnici o o zaštitnom nadzoru i radu u javnom interesu detaljno regulišu postupanja poverenika u praćenju izvršenja obaveza osuđenog. Poverenička služba postaće samostalna služba u okviru Ministarstva pravde sa stabilnim poverenjem pravosudnih organa u njen rad, moći će da poveća bezbednost društvene zajednice i stepen uspešne reintegracije osuđenih.

Ko može da bude Poverenik?

Poverenika određuje direktor Uprave za izvršenje zavodskih sankcija na predlog načelnika Odeljenja za tretman i alternativne sankcije, koji pri predlaganju vodi računa o ličnim svojstvima i potrebama osuđenog.

Šta su ovlašćenja Poverenika?

Ovlašćenja poverenika predviđaju uspostavljanje i održavanje kontakta sa osuđenim, uz poštovanje načela čija je suština ograničenje prava osuđenog samo u meri neophodnoj za postizanje svrhe izrečene kazne. On sarađuje sa nadležnim sudom, organom unutrašnjih poslova, poslodavcem i drugim ustanovama, organizacijama i udruženjima, ima pravo da traži podatke i izvrši uvid u službene evidencije i druga dokumenta od značaja za izvršenje uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, odnosno za izvršenje rada u javnom interesu.

Evidencija o izvršenju kazne

Poverenik je dužan da, po izvršenju kazne, Odeljenju za tretman i alternativne sankcije dostavi dosije izvršenja kazne, a potom Odeljenje za tretman i alternativne sankcije obaveštenje o izvršenju kazne - dostavlja sudu.

Evidencija se vodi i čuva u Odeljenju za tretman i alternativne sankcije, a čine je:

- **matična knjiga** (sadrži osnovne formalne podatke o presudi, osuđenom i samoj kazni)
- **dosije** koji se vodi pojedinačno za svakog osuđenog (osim formalnih podataka, sadrži i program zaštitnog nadzora/rada, nalaz poverenika, listu praćenja izvršenja kazne i propisane izveštaje). Informacije i podaci u dosijeu moraju biti objektivni, pouzdani i utvrđeni na stručno zasnovan način.

Nadzor i kontrola

Nadzor nad izvršenjem alternativnih sankcija i radom Povereničke službe obavlja Odeljenje za nadzor pri Upravi za izvršenje zavodskih sankcija Ministarstva pravde. Kontrolu nad izvršenjem alternativnih sankcija obavlja Komisija koju obrazuje Odbor za pravosuđe i upravu Skupštine Srbije i Zaštitnik građana.

Razvoj povereničke službe

Poverenička služba razvijaće se kroz:

1. Unapređenje kadrovskih, organizacionih i programskih osnova
2. Novi normativni okvir
 - izmene Zakonika o krivičnom postupku, Krivičnog zakonika i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija
 - donošenje posebnog zakona o nadležnostima i radu Povereničke službe sa pratećim podzakonskim aktima

Navedene izmene omogućiće Povereničkoj službi da pruža stručnu pomoć nadležnim državnim organima:

- **u pretkrivičnom postupku** – po zahtevu tužilaštva ili suda u postupku nadzora i izveštavanja o izvršenju mera ili obaveza koje je tužilac naložio osumnjičenom kao uslov od čijeg ispunjenja zavisi obustava krivičnog postupka;
- **u krivičnom postupku** – po zahtevu suda, izrađuje tzv. izveštaj pre izricanja sankcije, koji treba da pomogne sudu da okrivljenom odredi adekvatnu krivičnu sankciju. U izveštaju se nalaze podaci o porodičnom, zdravstvenom, obrazovnom, radnom i imovinskom statusu okrivljenog, kao i tzv. procena rizika okrivljenog, odnosno procena stepena opasnosti koji okrivljeni predstavlja za društvenu zajednicu i procena stepena opasnosti da će okrivljeni ponoviti/nastaviti sa vršenjem krivičnih dela;
- **u skraćenom postupku i postupcima za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa** – izradom izveštaja pre izricanja sankcije u postupcima koji se vode za lakša krivična dela i za koje je moguće izricanje alternativnih sankcija;
- **u postupku izvršenja postojećih sankcija** – saradnjom sa službama za tretman u ustanovama za izvršenje zavodskih sankcija u primeni uslovnog otpusta, pripremi osuđenog za otpuštanje sa kazne i u postpenalnom prihvatu osuđenog;
- **u postupku izvršenja novih alternativnih sankcija i mera** – nadzorom nad ispunjavanjem obaveza iz odluke suda kojom se okrivljenom/osuđenom određuje kućni pritvor, boravak u „kući na pola puta“, elektronsko praćenje i dr.

ALTERNATIVE SANKCIJE

Република Србија
Министарство правде
Управа за извршење
заводских санкција

Минија у Србији

ORGANIZACIJA ZA EVROPSKU
BEZBEDNOST I SARADNJU

Ambassade van het
Koninkrijk der Nederlanden

Odeljenje za tretman i alternativne sankcije, Karađorđeva 48, 11000 Beograd, tel: 011 33 48 525
web-site: www.uizs.mpravde.gov.rs